

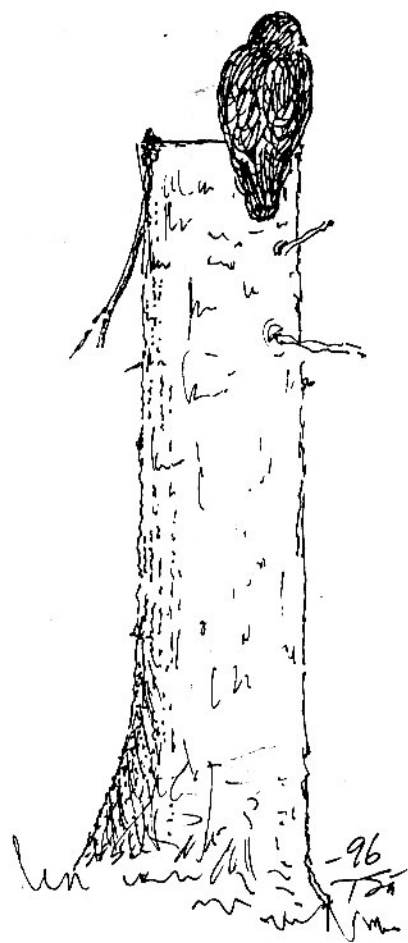
Högstubbar gör nytta

Lennart Eriksson

Man har inom skogsbruket på senare år börjat spara avkapade trädstubbar (sk högstubbar på hyggena). En del människor har undrat över varför man gör detta. Det ser ju inte alltid vackert ut precis. Men för fågellivet kommer dessa högstubbar att göra stor nytta i kommande uppväxande skog. Stubbarna kommer att stå i många år och vartefter veden murknar kommer många fågelarter att kunna hacka ut sina bohål. Genom att boplatserna för fåglarna ordnas på detta sätt kommer gnagare och skadeinsekter i kommande skogsgeneration att hållas efter. Förmodligen god ekonomi för skogsägaren.

Bevis för att detta fungerar fick jag en vårdag 1996, på nya hygget norr om Stingsberget. En spillkråka hade mejslat ut bohål i högstubben och ungarna tiggde ivrigt efter mat. Detta bohål kommer i många år att erbjuda häckningsmöjligheter för t ex knipa och ugglor, som i sin tur håller efter smågnagare, som annars skulle skada de små plantorna.

I och med att dessa högstubbar sparas kommer även ungskogarna att bli rikare livsmiljöer för många olika arter.

Ormvråk spanar från gränstubble, söder Långsjön.

Jungfrulinet *Polygala vulgaris* får Timmerbacksmossen att skifta i blått

Tom Sävström

För flera år sedan upptäckte jag att det växte jungfrulin ute på Timmerbacksmossen, vilket jag tyckte var en märklig växtplats för denna art. I våra trakter förekommer den främst i torrare till lätt fuktiga ängs- och naturbetesmarker, välganter och andra gräsmarker. Enligt min erfarenhet är förekomsten av jungfrulin på myrmarker ovanligt, i varje fall i Surahammars kommun.

På kvällen den 28 juni i år blev jag åter påmind om jungfrulinet på Timmerbacksmossen. Den uppträder där spridd över hela mossen och i sådana mängder att upplevelsen av den blir sällsam. Och med blicken intagen från en lägre position får mossen en blåskiftande färgton. Helst ska det vara motljus från en lågt stående och svagt slöjad sol. Det var det ljus som jag och leonbergern Oliver hade där vi satt och vilade på myrens mjuka spagnumfäll.

Mossen har karaktärer som påminner om våra orkidékärr, Lönnbromossen, Värsmossen m.fl. Plötsligt fästes min blick på en mörkt röd fläck i mossen, tio meter framför oss. En orkidé på väg att slå ut i blom..., kunde det vara en..., jodå, det var en ängsnyckel. *Dactylorhiza incarnata*! Letandet efter flera exemplar blev dock resultatlöst. Mossen

är tyvärr dikad och ganska torr men förhoppningsvis finns det "knölar" gömda i vitmossan och som ett annat år kan ge upphov till rikligare blomning av denna vackra orkidé.

Kanske har Ulvsbomuren förr haft myrslog (slätter) på Timmerbacksmossen. Att den omfattats och påverkats av tidigare skogsbete är kvarvarande rester av stolpar och taggträd synbarliga bevis för. Den gamla hägnaden delade en gång mossen på mitten i syd-nordlig riktning.

Den här kvällen berikades, förutom av ovan nämnda, också av mötet med lärkfalken i dennes grovstammiga revirtallskog, mötet med tjäderhönans ungkull i grankärret och av tranparens konversation mellan Ulvramen, Näcksjön och Slogmossen.

Ge lommen en chans!

För att kunna njuta av en rik och spännande natur måste vi visa hänsyn mot djur och växter. Den störningskänsliga lommen får påminna oss om vårt ansvar när vi vistas i naturen.

I många tusen år har lommen häckat i våra klara sjöar och tjärnar. Några typiska lomsjöar i Surahammars kommun är Vågsjön, Långsjön, Stora och Lilla Målsjön och Fiskkraken. Här lever den ett tillbakadraget liv under sommaren. Lommen fångar fisk i den egna eller någon närlägen sjö. När hösten kommer drar lommen till havs för att under våren återkomma till sin sjö. I och på vatten rör den sig måsterligt. På land är den däremot hjälplös.

Lockrop i skymningen

I svartvit rutmönstrad dräkt, intensivt rubinröda ögon och en vass dolkliknande näbb är storlommen en praktfull fågel. Den kan väga 3 kilogram och har ett vingspann på upp mot 130 cm. Betydligt mindre är smålommen, som känns igen på parningsdräktens röda "haklapp". Smålommen observeras då och då i vår kommun, särskilt under flyttningstiden på våren. Någon häckning av arten har dock ännu ej förevarit.

Kanske känner vi bäst igen lommen på det vernodiga men stämningsfulla lockropet i skymningen. Det tillhör en av våra finaste naturupplevelser, att lyssna till

lommens rop i vår - eller försommar-natten.

Kom inte hit!

I alla tider har lommen levt i balans med rovdjur och andra naturliga hot. Idag är det mänskliga aktiviteter som hotar lommen. Förutom försurade sjöar, våtmarksdikningar och olämpliga vattenregleringar hotas den av friluftslivet. Lommen vill inte bli störd. Undvik därför att fiska, paddla eller vistas i närheten av ett häckande par. När inkräktare närmar sig visar den ett rituellt hotbeteende: "Detta är min sjö...kom inte hit!".

Varje art lika viktig

Naturskyddsföreningen har valt lommen som symbol för en kampanj för en mångfald av växter och djur. Med allemansrätten har vi ett unikt tillträde till nästan all natur inom landet. Men för att kunna njuta av en rik och spännande natur, måste vi visa respekt mot dess invånare. Alla arter är lika viktiga för en fungerande helhet. Stor som liten. Känd eller okänd. Lommen får påminna oss om att allemansrätten är en frihet under ansvar.

Hot mot lommen:

- Våtmarksdikning kan förstöra lommens häckningstjärnar.
- Reglering av vattenståndet i storlomssjöar under ruvningstiden kan innebära att boet hamnar under vattenytan eller att lommarna inte kan ta sig upp till boet.
- Försurningen har ändrat och försämrat fiskfaunan i flera sjöar. En sur sjö får ofta ett klarare vatten vilket på kort sikt kan gynna storlommens födosök. I försurade sjöar lakas kvicksilver ut och sprids i näringskedjan. Som toppkonsumenter får lommarna i sig de högsta halterna av kvicksilver, vilket kan försämra deras överlevnad och reproduktion.
- Storlommen är känslig för störningar. Undvik därför att fiska eller vistas nära ett häckande lompar. När den ruvande lommen känner sig hotad lämnar den boet vid strandkanten och ger sig ut på sjön. Risken för att boet plundras på ägg av andra djur är då stor. Smålommar störs på motsvarande sätt när småtjärnar öppnas för kortfiske eller inplantering av fisk.
- Inom övervintringsområden till havs drabbas ofta lommarna av oljeskador. Många druknar också i fisknät.

Inom ramen för projekt lom kartlägger vi miljöhoten, undersöker lombeståndets utveckling och informerar om lommen.

Är du intresserad att vara med i någon form, t.ex. bli "lomväktare" över en sjö? Kontakta då mig, som är vår förenings kontaktperson;

Mikael Leppälampi (31524)

"Så kan den biologiska mångfalden öka i skogen, (1)"

Flera olika undersökningar pekar på problemet med dagens brist på död ved i skogen, särskilt då i den rationellt skötta kulturskogen. Substrat som död ved minskar och återbildas inte i den form och mängd som många arter kräver för sin överlevnad. Mängden död ved utgör omkring 30% av trädmassan i en naturskog. I dagens brukade skogar är mängden dödved inte mer än några få procent. Detta faktum har idag också erkänts av skogsbruket.

Den allvarligaste bristen härvidlag är avsaknaden av riktigt grova omkullfallna träd (lågkor). Det är främst i och på

dessa "stockar" som vi hittar de hotade och mest kräsna arterna av bl.a. vedsvampar. Ett par sådana arter som vi sällsynt noterat i Surahammars kommun kan nämnas: kandelabersvamp *Clavicornia pyxidata* (på asp) och gränsticka *Phellinus nigrolimitatus* (på gran), båda lätta och kända igen i fält.

Ett sätt att öka andelen död ved och därmed öka den biologiska mångfalden i framtidens skog är alltså:

att i större utsträckning låta stormfällida träd ligga kvar i skogen och på avverkade fröträdshyggen.

Svartmes i "närbild"

Det är väl egentligen de små detaljerna som gör! Överraskningarna i markerna, det som avviker från det vardagliga. Mötena med rariteterna i all ära men en episod där den lilla trevliga svartmesen är inblandad kan vara nog så minnesvärd.

En vårvinterdag var jag ute på en sedvanlig inventeringstur i markerna i den fina branten SO om Gottrickkärret. I en asp hör jag en hackspett i färd med urhackning av bohålet och väntar ut denne för fastställande av arttillhörighet. Plötsligt dyker en nyfiken svartmes upp, slår till på min kepsskärm och tit-

tar mig i ögonen. Hoppas fram på glasögonen och "pickar" lite med näbben i ena ögonbrynet, utforskar sedan noggrant mitt ena öra innan den kvittrande slår till i en asphögstubbe intill.

Denna dag tycktes jag vara "ett med naturen". "Större hacken" hivade snart ut en knippa aspfisar över mig, för sedan snabbt ner i hålet igen och fortsatte "mejslingen". Senare på säsongen mötte jag åter dessa fåglar i branten vid Gottrickkärret, nu fullt upptagna med sina familjebestyr, och som inkräktare var jag inte alls lika nonchalerad som tidigare.

Tom Sävström

Här hittar du svamp vid torrperioder

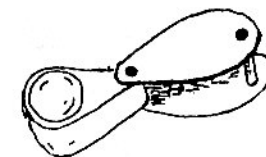
Lars Bsenko

Du kanske tror att det inte går att hitta svamp under regnfattiga och torra perioder, så som det varit under innevarande år, och visst har det varit ont om svamp, men om man exkurerar i friska, fuktiga eller sumpartade marker så hittar man något förr eller senare. De bästa lokalerna under torrperioder är de som har ett blandbestånd av träd, typ sumpskogar med klibbal, björk och gran och/eller med inslag av asp. Givande är också skogsbilvägar, tratorspår och stigar, helst då bebevuxna med gräs och mossor, särskilt vitmossor (*Sphagnum*). Murkna stubbar brukar behålla fuktigheten länge och granskar man dem närmare så är chansen stor att man hittar något. Många av de noteringar vi gjort under 1996 här rör från just stubbar och murken ved.

Det kanske viktigaste är dock att du tycker det är spännande och roligt att vistas ute i skog och mark och samtidigt kunna bidra till att öka vårt vetande om de nyckfulla organismer som kallas svampar. Glöm ej: Varje notering som lämnas till svampgruppens inventering är värdefull. Kan du ej själv bestämma svampen står alltid Tom och jag till förfogande för att göra ett försök. Man bör dock vara ödmjuk inför

svamparnas värld och veta att allt inte går att sätta namn på.

Luppen ger Dig oanade upplevelser! Studera svampar eller mossor, lavar och blommor under förstoringslupp lär dig se och känna de små detaljerna. Lupp med 10x eller 15x förstoring kan köpas hos vissa optiker för ca 200 kr.

Bästa fälthandboken!

Ryman/Holmåsen,
SVAMPAR. Kostnad
i bokhandeln ca 400:-